

Uligheden mellem verdens lande

Mogens Boserup

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: Since the mid-1950's, comparisons of real income levels among industrialized countries have been based upon fully articulated computations of purchasing power. By contrast, comparisons involving developing countries, lavishly published by the UN and the IBRD, continue to be made, rather meaninglessly, by simple exchange rate conversion. This article considers, in chronological order, the various attempts, since the late 1950's, to develop more meaningful methods of comparing income differences between rich and poor countries, and among the latter. The recent publication of the first results of the International Comparisons Project (ICP), jointly sponsored by the UN, the IBRD and University of Pennsylvania is a most promising step forward.

Emnet for denne artikel er strengt begrænset til enkelte sider af det store problemkompleks: verdens økonomiske ulighed. I afsnit I drøftes spørgsmålet om måleligheden af internationale forskelle i indkomstniveau, og der gives en kort historik over foreslåede og forsøgte målemetoder, med antydninger om resultaterne. I afsnit II spørges om indkomstkløften mellem industrilande og udviklingslande er blevet større eller mindre gennem de sidste årtier, og meget summarisk drøftes i afsnit III indkomstforskelle mellem udviklingslande og grupper af udviklingslande, et spørgsmål der har stigende betydning for den internationale politik omkring udviklingshjælpen.

Kun forskelle i produktion og indkomst behandles, ikke de bagvedliggende forskelle i faktorindsats, og følgelig undersøges forskelle i produktivitet ikke. Det ligger i det hele taget uden for formålet med denne artikel at finde årsagerne til de eksisterende forskelle i indkomstniveau og vækstrate.

De vigtige spørgsmål om indkomstuligheden *inden for* det enkelte udviklingsland og dens ændring over tiden behandles heller ikke i denne artikel¹.

I. Kan uligheden måles?

Internationale sammenligninger af realindkomst er altid problematiske, men vanskelighederne, både praktiske og begrebsmæssige, er særlig store når

---

1. Spørgsmålet om konflikt eller harmoni mellem de to ønskemål for udviklingslandene: et højere indkomstniveau og en mere ligelig indkomstfordeling berørtes nylig i en artikel i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* (Boserup 1975).

Uligheden mellem verdens lande

Mogens Boserup

Økonomisk Institut, Københavns Universitet

SUMMARY: Since the mid-1950'ies, comparisons of real income levels among industrialized countries have been based upon fully articulated computations of purchasing power. By contrast, comparisons involving developing countries, lavishly published by the UN and the IBRD, continue to be made, rather meaninglessly, by simple exchange rate conversion. This article considers, in chronological order, the various attempts, since the late 1950'ies, to develop more meaningful methods of comparing income differences between rich and poor countries, and among the latter. The recent publication of the first results of the International Comparisons Project (ICP), jointly sponsored by the UN, the IBRD and University of Pennsylvania is a most promising step forward.

Emnet for denne artikel er strengt begrænset til enkelte sider af det store problemkompleks: verdens økonomiske ulighed. I afsnit I drøftes spørgsmålet om måleligheden af internationale forskelle i indkomstniveau, og der gives en kort historik over foreslåede og forsøgte målemetoder, med antydninger om resultaterne. I afsnit II spørges om indkomstkluft mellem industrilande og udviklingslande er blevet større eller mindre gennem de sidste årtier, og meget summarisk drøftes i afsnit III indkomstforskelle mellem udviklingslande og grupper af udviklingslande, et spørgsmål der har stigende betydning for den internationale politik omkring udviklingshjælpen.

Kun forskelle i produktion og indkomst behandles, ikke de bagvedliggende forskelle i faktorindsats, og følgelig undersøges forskelle i produktivitet ikke. Det ligger i det hele taget uden for formålet med denne artikel at finde årsagerne til de eksisterende forskelle i indkomstniveau og vækstrate.

De vigtige spørgsmål om indkomstuligheden *inden for* det enkelte udviklingsland og dens ændring over tiden behandles heller ikke i denne artikel¹.

I. Kan uligheden måles?

Internationale sammenligninger af realindkomst er altid problematiske, men vanskelighederne, både praktiske og begrebsmæssige, er særlig store når

---

1. Spørgsmålet om konflikt eller harmoni mellem de to ønskemål for udviklingslandene: et højere indkomstniveau og en mere ligelig indkomstfordeling berørtes nylig i en artikel i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* (Boserup 1975).

man vil kvantificere indkomstforskellene mellem industrilande og udviklingslande. Det skyldes først og fremmest den drastiske forskel i forbrugets sammensætning der følger af forskelligt udviklingstrin, forskellig kulturbaggrund, og måske forskelle i behovsstruktur. Hertil kommer bl. a. at det altid eksisterende problem om afgrænsning mellem omkostninger og endeligt forbrug (standard-eksempel: omkostninger ved transport til og fra arbejde) bliver særlig vigtigt når sammenligningen gælder lande på vidt forskellige udviklingstrin.

Det er således principielle indeksproblemer, snarere end mangel på pålidelige data, der står i vejen for en international sammenligning af realindkomstniveauer der skal omfatte både 'rige' og 'fattige' lande. En kort historik vil dog vise at der er gjort fremskridt på dette felt i de tredive år siden interessen for den slags sammenligninger opstod i den første efterkrigstid.

Denne udvikling kan beskrives som et forløb i fire etaper:

1. I begyndelsen måtte man nøjes med naive og ubekymrede beregninger af realindkomstforskelle ved simpel omregning af landenes bruttonationalprodukt, samlet forbrug eller andre aggregater fra lokal mønt til en fælles møntenhed, oftest dollars, efter gældende valutakurs. Når først disse tal var beregnet og offentliggjort var letsindig brug af tallene en nærliggende mulighed. Fra udviklingslandene kom ingen kritik af beregningsmåden; den virkede jo i retning af at få indkomstkloften til at se meget dyb ud hvilket bl. a. betød at udviklingslandene blev forpligtet til et forholdsvis lavt FN-kontingent. Vigtigere var det dog at disse tal, der f. eks. viste en indisk indkomst pr. indbygger på 2-3 procent af indkomstniveauet i U.S.A., var egnede til at give eftertryk til kravet om bistand i forskellige former.

Af disse grunde, og af mangel på noget bedre, har metoden levet videre til den dag idag, især i FN's og Verdensbankens beretninger og studier, skønt metodens fatale mangler naturligvis var velkendt for enhver nogenlunde kyndig²: Problemet er ikke blot at de officielle valutakurser kan være 'forkerte' som valutakurser. Selv om de var 'korrekte' ligevægtskurser ville der ikke være grund til at tro at de skulle give et godt udtryk for købekraftspariteter med hensyn til samlet nationaludgift eller dele deraf.

---

2. »... innumerable econometric exercises continue to be conducted, fitting production functions, and demand functions, and savings functions, and labour supply functions, and goodness knows what else to U.N. and O.E.C.D. cross-section data - all under the cloud of doubts formed by the general admission that the available statistical measures for absolute and *per capita* levels of output and real income are 'not quite what we want' (David 1972, s. 979 f.).

Gennem 1950'erne fremkom adskillige bidrag til international sammenligning af realindkomst, både teoretiske og empiriske, men de empiriske bidrag var alle begrænset til sammenligninger mellem industrilande indbyrdes. Den skelsættende bedrift på området var som bekendt Milton Gilberts og Irving B. Kravis' studie (1954) for OEEC, som det dengang hed.

2. Så sent som 1963 kom det vistnok første nogenlunde grundige forsøg på at sammenligne indkomstniveau i et industriland og et udviklingsland efter samme princip som Gilbert og Kravis havde fulgt ved sammenligninger mellem industrilande. Det var Dan Usher (1963) som beregnede Thailands indkomst for 1958, varegruppe for varegruppe, i britiske priser. Da det var det thailandske indkomstniveau der skulle bestemmes i forhold til det britiske må resultatet nærmest betegnes som et 'direkte' kvantumindeks af Laspeyres-type, idet Thailands rolle da er analog til det »løbende« år i indeks for tidsrækker. Af forståelige grunde veg Usher tilbage for at foretage en tilsvarende beregning af britisk indkomst med anvendelse af thailandske priser.

Tillige tog Usher højde for formodede forskelle i behov. Hans hovedresultater kan ses af tabel 1.

TABEL 1. *Sammenligning af realindkomst i Thailand og United Kingdom.*

Indkomst 1958 (£ pr. indb.)	Traditionel metode (off. valutakurs)	Omregnet efter U.K. priser	
		uden korrektion for forskelle i behov	med korrektion for forskelle i behov
Thailand	29	133	133
United Kingdom	406	406	344
Thai realindkomstniveau (U.K. = 100)	7	33	39

KILDE: Med mindre tilretning efter Usher (1963, tabel 1).

Som man ser indebærer Dan Ushers købekraftsberegning en drastisk reduktion af det statistiske svælg mellem realindkomst i Thailand og i U.K. Efter den traditionelle metode var forholdet som 1:14; efter den nye beregning som 1:2.5.

Det lønner sig ikke nu at gå ind i en nærmere diskussion af enkeltheder i denne pionérundersøgelse. Dog må det nævnes at Usher har været kritiseret for den måde hvorpå han indregnede forskelle i behov med en yderligere ind-

snævring af indkomstkløften som resultat. Man kan nemlig indvende, med Beckerman (1966, s. 15) og Gilbert-Kravis (1954, s. 73), at f.eks. klimatiske fordele ofte opvejes af dermed samhørende ulemper: vel slipper man i det varme klima for udgifter til opvarmning, men til gengæld er der måske et lige så respektabelt behov for *air-conditioning* der let overses fordi det under det tropiske lands lave indkomstniveau anses som uopnåelig luksus. Man kan også skære igennem ved at dekrettere, med den nye undersøgelse fra et forskningsprojekt (ICP) som senere skal omtales nærmere, at hvis produktionen af alle andre varer og tjenester er den samme i to lande, så »er indkomsten i det land som behøver og derfor producerer varme højere end i det land som ikke behøver og heller ikke producerer varme« (Kravis m.fl. 1975, s. 21). Hvis man accepterer dette er det nærliggende, for at tage et andet anskueligt eksempel, at dekrettere at bygning af en km dyr bjergvej i et bjergrigt land ikke skal betragtes som vejproduktion med lav produktivitet, men som en 'større produktion' (og altså indkomst) end en km langt billigere vej af samme kvalitet i et fladt land (*ibid.* s. 22). Valget af betragtningsmåde beror selvfølgelig i sidste instans på praktiske hensyn.

På baggrund af denne kritik og tvivl er det rimeligt at fæstne opmærksomheden ved den kolonne i tabel 1 som viser Ushers resultater uden korrektion for forskelle i behov. Selv med denne mindre vidtgående metode får vi dog en meget betydelig indsnævring af indkomstkløften, fra 1:14 til 1:3.

3. Mærkeligt nok gav dette tidlige forsøg på en egentlig sammenligning af realindkomst hen over indkomstkløften mellem rige og fattige lande ikke stødet til mere omfattende arbejde på den linje. Den tredje etape i indkomstsammenligningerne fulgte et helt andet spor – kaldet den genvejsmetode eller indikatormetode – og først i slutningen af 1960'erne vendte man tilbage til købekraftsammenligningerne, som nærmere omtalt under punkt (4) nedenfor.

Indikatormetoden går ud på at erstatte de egentlige indkomstsammenligninger (med brug af udviklingslandenes egen nationalindkomststatistik) med beregninger ud fra 'indikatorer' for udviklingsniveau: forbrug pr. indbygger af stål, cement, elektrisk energi, etc., antal indbyggere pr. hospitalsseng, automobil, telefon, læge, o.s.v. Bag disse bestræbelser lå dels ønsket om at bygge beregningerne op ved hjælp af elementer som er utvivlsomt målelige selv i lande, hvor den økonomiske statistik er helt uudviklet og BNP-beregninger tilsvarende upålidelige, og dels et ønske om at kunne rette søgelyset mod udviklingsgraden på særlige velfærdsområder som sundhedstilstand og skolevæsen. Arbejde med indikatormetoden foregik især i Genève, ved det til FN knyttede,

men særskilt styrede og finansierede Forskningsinstitut for Social Udvikling (UNRISD).

Forskningsindsatsen på dette område – i og uden for UNRISD – falder i midten af 1960'erne, og det vigtigste bidrag er nok Wilfred Beckermans studie (1966) for OECD's *Development Centre*.

Pointen i Beckermans metode var meget nærliggende og ikke ueffen. Han gik ud fra den antagelse at pålideligt sammenlignelige tal for realindkomst (eller realt forbrug) kun kunne fremskaffes for den halve snes industrilande for hvilke Gilbert og Kravis havde foretaget deres indgående købekraftssammenligninger, men at på den anden side praktisk taget alle lande kan præstere pålidelige og sammenlignelige tal for ikke-monetære 'indikatorer' – årsforbrug eller bestand af bestemte skarpt definerede nøglevarer og menneskelige ressourcer, som ovenfor nævnt. Opgaven var da at finde den 'bedste' statistiske sammenhæng mellem sådanne fysiske 'indikatorer' og pengeværdi af samlet realindkomst inden for den begrænsede gruppe af lande hvor troværdige tal af begge arter foreligger. Var denne ligning først bestemt kunne formlen anvendes til at 'forudsige' realindkomst i de lande for hvilke kun de ikke-monetære indikatorer kunne skaffes. Den antagelse der ligger bag metoden er altså at der blandt de elementer i samlet forbrug for hvilke næsten alle lande har løbende statistik er nogle få hvis Engel-kurve – en varegruppes andel af samlet forbrug som funktion af indkomst pr. indbygger – er ensartet over et bredt spektrum af lande og forholdsvis ufølsom over for land-til-land forskelle i vedkommende produkts relative pris (Beckerman 1966, s. 28)³.

Beckermans genvejsmetode har den store fordel at den kun kræver et begrænset arbejde med indsamling og kritisk bearbejdning af data. Men den svigter i hvert fald når man nærmer sig skalaens yderpunkt, de meget uudviklede lande, hvilket er indlysende når man betænker at det drejer sig om en ekstrapolation, idet estimeringen af ligningens parametre alene bygger på data fra industrilande. Det indbyggede postulat om at den sammenhæng mellem udvalgte indikatorers værdi og samlet forbrug der er påvist i skalaens øvre

---

3. Beckerman (1966) har gjort nøje rede for de statistiske problemer der opstod (se også Beckerman og Bacon 1966). Det er måske værd at nævne at den ligning Beckerman blev stående ved rummer tre forklarende variable: stålforbrug, telefontæthed og antal motorkøretøjer. Den multiple korrelationskoefficient var 0,974, og ligningen så således ud:

$$\log X_1 = 0,273 + 0,295 \log X_2 + 0,261 \log X_3 + 0,109 \log X_4$$

hvor X_1 er årligt realt privat forbrug pr. indb. som procent af forbrug i U.S.A., X_2 er årligt stålforbrug (kg pr. indb.), X_3 er antal telefoner pr. 10 indb., og X_4 er antal person- og lastbiler pr. 100 indb.

ende – blandt en halv snes industrilande – også gælder når man bevæger sig til mindre udviklede lande er i bedste fald kun et håb, og håbet bliver desperat jo mere man nærmer sig bunden. Med andre ord, jo længere man kommer ned ad indkomstskalaen jo mere gælder det at i hvert fald nogle af indikatorerne – f. eks. antal telefoner – belyser landets tekniske niveau, dets moderniserings- og urbaniseringsgrad, snarere end indkomstens eller forbrugets niveau: Medens f. eks. telefontætheden næsten kan nå nul-linjen må realforbruget asymptotisk nærme sig et livsminimums grænseværdi.

Man kan derfor undre sig over at Beckerman og Bacon (1966, s. 533) uden at tage særlige forbehold viser resultater for selv så uudviklede lande som Haiti, Sudan, Burma og Æthiopien. De tre førstnævnte lande figurerer med et forbrugsniveau på ca. $1\frac{1}{2}$ pct. af U.S.A.'s og det sidstnævnte med mindre end een procent. Det er vanskeligt at lægge nogen særlig mening i sådanne tal.

4. Hvordan man nu end vil bedømme Beckermans bidrag er det en kendsgerning at hans forslag ikke slog an. Knap to år senere, i 1968, begyndte forberedelserne til et helt nyt og stort anlagt forsøg, den såkaldte ICP-studie (Kravis m. fl. 1975), og efter syv års forløb forelå i 1975 det længe ventede første resultat i form af en omfattende og dybtgående rapport med titlen *A system of international comparisons of gross product and purchasing power*⁴.

Dette nyeste fremstød på området kan nærmest betegnes som en tilbagevenden til den metode som Gilbert og Kravis siden 1950'erne havde anvendt til indkomstsammenligninger mellem industrilande indbyrdes. Nu blev metoden taget op igen, men med en så stor forøgelse af forskningsapparat og -finanser at en udvidelse af beregningerne til også at omfatte udviklingslande blev et realistisk forehavende. Initiativet udgik vistnok fra FN's statistiske kommission, men arbejdet blev organiseret i nært samarbejde mellem FN's sekretariat, Verdensbanken og University of Pennsylvania. Et stort antal økonomer deltog som medarbejdere, og i en rådgivende komité sad praktisk taget alle internationalt ansete eksperter på området. Som *primi motores* må nok nævnes Hollis Chenery og Irving B. Kravis. Pengene kom mest fra Ford Foundation og Verdensbanken. Danmark (gennem DANIDA) var med blandt de kun seks stater der bidrog.

---

4. Det må også nævnes at FN's økonomiske kommission for Latinamerika (ECLA) iværksatte en mere beskedent anlagt købekraftsammenligning (Braithwaite 1968) til bestemmelse af realindkomstniveau i 19 latinamerikanske lande i forhold til U.S.A. Resultaterne er let tilgængelige hos Kravis (1976, s. 19).

Helt bortset fra de empiriske resultater, som straks skal omtales, er det nu foreliggende første bind utvivlsomt et vigtigt bidrag til indkomstsammenligningernes teori og metodik. Det ligger uden for formålet med denne artikel (og uden for forfatterens kompetence) at give en udførlig og vurderende beskrivelse af undersøgelsens metoder, men nogle få hovedpunkter må nævnes:

(a) De undersøgelser som Gilbert og Kravis (1954) foretog for OEEC byggede på oplysninger om *udgift* til de forskellige varer og tjenester. Den sammenligning af U.S.A.'s og U.K.'s indkomst som blev foretaget af Bombach og Paige (1959), ligeledes for OEEC, var derimod baseret på *produktionsstatistik*. Den metode har sine særlige vanskeligheder, men også store fordele, især derved at et detaljeret billede af internationale forskelle i produktivitet fremkommer som et biprodukt. Til IPC-undersøgelsen blev dog valgt den førstnævnte metode – udgiftsmetoden – og dette valg begrundes alene med praktiske hensyn (s. 19).

(b) I de fleste tilfælde er internationalt sammenlignelige priser for bestemte varer eller ydelser lettere at skaffe end oplysninger om forbrugte fysiske mængder. Undersøgelsen er derfor anlagt på såkaldte 'indirekte' kvantumindeks der fremkommer ved at indeks for udgift til de undersøgte grupper af varer eller tjenesteydelser (ialt ikke mindre end 152 grupper) divideres med 'direkte' prisindeks, beregnet ved hjælp af prisoplysninger for præcist definerede enkeltvarer. Kun på undervisnings- og sundhedsområderne bygges på 'direkte' kvantumindeks, idet det f.eks. er »meget lettere at få oplysninger om antallet af lærere i et land end om den gennemsnitlige lærerløn«.

(c) De under (a) nævnte undersøgelser for OEEC bestod alene i parvise sammenligninger, hvor f.eks. U.K.'s og U.S.A.'s nationalprodukter blev sammenlignet dels gennem den britiske og dels gennem den amerikanske prisstruktur. Et af de vigtigste nye træk ved ICP-undersøgelsen er nu at den går videre til 'multilaterale' sammenligninger: Hvert deltagende lands priser for de nævnte 152 grupper sættes i forhold til et sæt af 'internationale' priser fremkommet som vejede gennemsnit af priserne (omregnet til fælles møntenhed) i hvert af de ti lande undersøgelsen omfatter i denne første fase⁵.

(d) Disse ti lande er imidlertid langt fra at være et repræsentativt udsnit af verdens lande (industrilandene er f.eks. stærkt overrepræsenteret), og derfor sker den under punkt (c) nævnte sammensvejsning af de ti landes prisniveau for en given varegruppe til en 'international' pris på grundlag af sam-

---

5. Fremgangsmåden betegnes som Geary-Khamis metoden. For nærmere forklaring og litteraturhenvisninger, se Kravis m.fl. 1975, s. 68-70.

let BNP-værdi, ikke i de ti lande, men i de grupper af lande (såkaldte 'superlande' tilsammen dækkende hele verden), for hvilke et (eller flere) af de ti lande betragtes som repræsentantland m.h.t. pris- og mængdestruktur. Skønt opbygget på prisoplysninger alene fra de ti lande skulle det herved fremkomne sæt af 'internationale' priser blive acceptabelt som en verdensgennemsnitlig prisstruktur. Vægtene er som nævnt 'superlandenes' samlede BNP, udtrykt i dollars. (I mangel af bedre tal får den traditionelle omregning af nationale BNP-tal til fælles mønt efter officiel valutakurs altså her tildelt en underordnet og harmløs rolle i ICP-systemet).

(e) De nævnte principper for beregningerne indebærer bl. a. at slutresultatet kan foreligge som eet enkelt sæt af tal for realværdi pr. indbygger af BNP (og dets bestanddele) i hvert af de undersøgte lande, og at tallene bliver transitive og additive, både mellem lande og mellem sub-aggregater, hvilket også indebærer at basislandet (i de foreliggende tabeller U.S.A.) kun bliver 'basis' i en rent neutral forstand (som en *numéraire*), således at tallene uden videre kan omregnes til at have et hvilket som helst andet af de ti lande som 'basisland'.

For denne artikels formål er det dog selve beregningsresultaterne der har interesse, og frem for alt resultaterne for de tre udviklingslande som var med i dette første forsøg: Indien, Kenya og Colombia – et land fra hvert af de tre underudviklede kontinenter. Tabel 2 viser det fremkomne realindkomstniveau i disse tre lande i forhold til U.S.A.

TABEL 2. *Forholdstal (U.S.A. = 100) for bruttonationalprodukt pr. indbygger m.v. i tre udviklingslande, 1970.*

	Bruttonationalprodukt pr. indb.		Impliceret prisniveau m.h.t. BNP (kol. 1 som pct. af kol. 2)
	Ved simpel omregning efter valutakurs	Efter ICP-beregning	
U.S.A.	100.00	100.00	100
Colombia	6.85	15.90	43
Indien	2.04	7.12	29
Kenya	3.00	5.72	52

KILDE: Kravis m.fl. 1975 tabel I.3, s. 8.

Tabellens første kolonne viser tal af den art vi hidtil har måttet leve med. Kolonne 2 giver de nye resultater fra ICP, hvor f.eks. Indiens realindkomstniveau er kommet op på en femtededel af det amerikanske. Sidste kolonne viser det i beregningen implicerede prisniveau (U.S.A. = 100), der varierer fra lidt under en tredjedel (Indien) til lidt over halvdelen (Kenya) – et slående udtryk for afstanden mellem officiel valutakurs og købekraftsparitet med hensyn til BNP.

Med disse nye beregninger er vi kommet et godt stykke bort fra de åbenbart meningsløse tal hvor udviklingslandenes reale produktions- og indkomstniveau bestemmes som 1, 2 eller 3 procent af industrilandenes. Men selv med disse højere tal på 5–15 procent kan man stille sig det spørgsmål (som forfatterne naturligtvis også drøfter) om de har nogen egentlig betydning. Fortæller tallene os noget om verden som er værd at vide?

Man kan jo med megen ret hævde at hvad enten man siger at den indiske indkomst pr. indbygger er to procent eller syv procent af den amerikanske har man i begge tilfælde blot peget på det forhold, som er velkendt og kan iagttages umiddelbart, at indkomstkloften mellem de to lande er 'meget stor'. Det samme gælder selvfølgelig ved sammenligninger over lange tidsafstande: et indekstal for den danske industriproduktion i 1976 med produktionen i f.eks. 1876 = 100 har ikke megen interesse. De to konglomerater af varer og tjenester der sammenlignes er for forskellige.

Det ville dog være forhastet med en sådan begrundelse at afvise forsøg på kvantificering af land-til-land forskelle mellem lande på meget forskelligt indkomst- og udviklingsniveau. Der er i hvert fald to stærke grunde til at mene at det her omtalte *International Comparison Project* (ICP) er vigtigt. For det første giver det mulighed for sammenligning mellem underudviklede lande og regioner indbyrdes. Selv om man vil hævde at en kvantitativ præcision af indkomstkloften mellem f.eks. U.S.A. og Indien er uinteressant behøver en nærmere sammenligning mellem f.eks. Indien og Pakistan, eller mellem Sydøstasien og Sydasien, ikke derfor at være meningsløs. Betydningen af et projekt som ICP ligger nok først og fremmest i belysningen af forskelle fra land til land inden for det underudviklede univers. For det andet indebærer ICP et omfattende og indgående studium af strukturforskelle mellem udviklingslande og grupper af udviklingslande, og mellem udviklingslande og industrilande, som kan give vigtige fingerpeg om selve udviklingsprocessen, dens former, muligheder og vanskeligheder. Man må derfor håbe at arbejdet med ICP kan blive fortsat som planlagt, med inddragning af stadig flere udviklingslande i under-

søgelserne. Man kunne også ønske at få de socialistiske lande mere bredt repræsenteret, idet hidtil kun Ungarn er kommet med⁶.

Særlig interessant ville det være at få Kina med, således at sammenligning med Indien og andre syd- og sydøstasiatiske lande kunne blive mulig. Men det kan betragtes som udelukket for den overskuelige fremtid da ICP-beregninger kun kan gennemføres for lande der både har en omfattende og offentligt tilgængelig økonomisk statistik og tillige ønsker at etablere et nært forsknings-samarbejde mellem landets egne statistikere og ICP-holdet. Og hertil kommer den vanskelighed at en velfærdsfortolkning af tallene er problematisk, når pris-strukturerne i de lande hvis indkomstniveau sammenlignes ikke kan antages nogenlunde at svare til relative faktorindsatser og forbrugerpræferencer. (Se herom Swamy (1973), især side 59 f.).

Det vistnok mest grundige forsøg på at sammenligne Kinas realprodukt med et andet lands er den netop nævnte studie af S. Swamy (1973) om økonomisk vækst i Indien og Kina. Undersøgelsen dækker perioden fra 1952 til 1970, og efter omregning til nettoprodukt pr. indbygger ser hovedresultatet for begyndelses- og slutåret ud som i tabel 3. De store forskelle fra sektor til sektor maner til forsigtighed ved vurdering af disse tal.

TABEL 3. *Kinas nettorealprodukt pr. indbygger (Indien i samme år = 100).*

	1952	1970
Landbrug	90	75
Industri	78	143
Andre sektorer	110	41
Tilsammen	95	73

KILDE: Swamy 1973, s. 62.

Men har man mod til det – og det har Irving Kravis (1976, s. 19–20) – kan man hægte denne Indien/Kina sammenligning på ICP-tallene for 1970 (hvor Indien jo er med). Kinas realindkomst pr. indb. bliver da for 1970 ca. 5 pct. af U.S.A.'s (nemlig 73 pct. af det i tabel 2 viste tal på 7,12 pct.).

Det siger sig selv at en sådan indirekte sammenligning mellem Kina og U.S.A., sammenfattet i et enkelt tal, er yderst usikker og af begrænset infor-

6. For Østeuropa og Sovjetunionen har COMECON foretaget beregninger af relative indkomstniveauer. De nyeste fuldstændige resultater er dog allerede 12–13 år gamle. Kravis (1976, s. 18 og 20) har hægtet resultaterne af denne COMECON-undersøgelse sammen med sine egne resultater via Abram Bergsons udførlige sammenligning mellem U.S.A. og Sovjetunionen. Denne viste et sovjetisk indkomstniveau på 38 pct. af U.S.A.'s.

mationsværdi. Det samme gælder det forhold mellem Sovjetunionens og Kinas indkomstniveau (7:1, der fremkommer når man bruger ICP's sammenligning mellem U.S.A. og Indien til at bygge bro mellem Bergson's i note 6 omtalte sammenligning U.S.A./Sovjetunionen på den ene side og på den anden side Swamy's sammenligning Indien/Kina. Det drejer sig ganske vist om tre hver for sig yderst grundige og kyndigt gennemførte studier, men manglen på transitivitet ved en sådan sammenkædning er jo åbenbar.

Det stærkeste indtryk af vor mangel på sikker viden om realindkomsten i Kina får man måske ved at sammenholde Swamy's beregning, hvorefter Kinas realindkomst pr. indbygger i 1970 var ca. 75 pct. af Indiens, med oplysninger fra Verdensbankens »Atlas« (1975, s. 28) hvor Kinas indkomst pr. indbygger 'tentativt' angives til 190 pct. af Indiens (nemlig \$ 230 mod \$ 120). Der er her noget for enhver smag.

II. Øges eller mindskes indkomstkølften?

I det foregående afsnit var der kun tale om 'horisontale' sammenligninger af realindkomstniveauer i et givet år.

I dette afsnit samles interessen om de komparative væksthastigheder: Er indkomstforskellen mellem industrilandene og udviklingslandene i de sidste årtier blevet større, eller er der sket en vis udligning? På dette område, hvor det ikke gælder en sammenligning af niveauer på given tid, kan man i princippet nøjes med de enkelte udviklingslandes egne tidsserier for nationalindkomst (i lokal mønt) forudsat at de kan anses for at være af acceptabel kvalitet, således at en rimelig deflatering til fast prisniveau er mulig. Spørgsmålet om omregning til en fælles møntenhed bliver da kun af betydning ved sammenvejningen til vækstrater for grupper af udviklingslande.

I den offentlige debat om udviklingsproblemer diskuterer man livligt om indkomstkølften øges eller mindskes. Men ofte er diskussionen uklar, ja meningsløs, fordi der ikke sondres klart mellem den relative og den absolutte indkomstkølft.

Ser man bort fra den forholdsvis lille gruppe af udviklingslande der står i mellemstilling, på overgangen mellem 'rig' og 'fattig', kan man trygt sige at en indsnævring af den *absolutte* indkomstkølft mellem de to grupper, industrilande og udviklingslande, ikke kan tænkes at ske inden for de nærmeste årtier.

Et enkelt tankeeksperiment kan vise det: Antag at den relative forskel mellem realindkomst pr. indbygger i U.S.A. og i Indien nu er som 8:1, d.v.s. at indkomstkølften kun er halvt så dyb som angivet i ICP-undersøgelsen. Og

antag endvidere at realindkomst pr. indbygger i Indien kan ventes at vokse med så meget som fire procent om året. Begge disse antagelser må siges at være ekstremt gunstige for en indsnævring af indkomstkløften. Ikke desto mindre vil selv under så urealistiske forudsætninger den absolutte indkomstforskel mellem de to lande øges år for år hvis indkomst pr. indbygger i U.S.A. blot vokser med mere end en halv procent om året. Selvfølgelig vil en varigt højere vækstrate i landet med det lavere indkomstniveau i det lange løb resultere i at den absolutte forskel svinder ind og forvandles til en voksende absolut forskel med modsat fortegn. Men det bemærkelsesværdige er at det her drejer sig om et virkelig 'langt løb': Selv med de lige nævnte urealistiske antagelser om indkomstkløften i udgangsåret og om en årlig vækstrate pr. indbygger på fire procent, og med den yderligere antagelse at indkomst pr. indbygger i U.S.A. kun vokser med een procent om året ville den absolutte indkomstkløft vedblive at vokse i mere end 20 år, og først efter andre 20 års forløb ville forskellen være nået tilbage til den størrelse den havde i udgangspunktet 40 år tidligere.

Disse trivielle og stærkt stiliserede taleksempler gives kun for at gøre det klart hvor usandsynligt det er at den absolutte forskel mellem indkomst (eller forbrug) i de højtindustrialiserede lande og lande på det typisk asiatiske fattigdomsniveau vil blive reduceret i dette århundrede. For at denne påstand skulle gøres til skamme måtte der bl. a. ske en radikal ændring af bistandspolitikken hvorved de industrialiserede landes stigning i forbrug (men ikke i produktion) pr. indbygger blev holdt tæt ved nul og overførslerne til udviklingslandene forøget i tilsvarende drastisk grad.

Det er med andre ord et umuligt og derfor uinteressant mål for den overskuelige fremtid at reducere den absolutte indkomstkløft. Det er ændringen i den relative kløft, altså de relative væksthastigheder, interessen bør samles om, idet man på dette område kan opstille vurderingskriterier som er letfattede og tillige realisable hvis politisk vilje er til stede. F. eks. kunne man betegne det som et aktuelt minimumskrav at vækstraten for *samlet* indkomst (eller forbrug) i udviklingslandene ikke er lavere end i industrilandene, og som et mål for en nogenlunde nær fremtid at vækstraten i indkomst (eller forbrug) pr. indbygger kommer på niveau med industrilanden.

Om de relative vækstrater findes en stor mængde data, offentliggjort især af FN, Verdensbanken og OECD. Tabel 4 viser nogle hovedtal for perioden 1960-1973 uddraget fra FN's sidste større publikation på området. Tabellen omfatter kun 'markedsøkonomier', hvilket er den i FN brugte eufemisme for kapitalistiske økonomier.

TABEL 4. *Indeks (1960 = 100) for bruttonationalprodukt i faste priser 1960-73, markedsøkonomier.*

	Samlet bruttonationalprodukt		Bruttonationalprodukt pr. indb.	
	Industrilande	Udviklingslande	Industrilande	Udviklingslande
1960	100	100	100	100
1965	129	125	120	112
1970	161	166	144	132
1973	187	198	164	145
Gnsnl. årlig vækstpct. ¹				
1960-73	5,0	5,5	3,9	2,9

¹ Efter rentes-rente formlen.

KILDE: United Nations 1975. Tallene er her omregnet fra basisår 1970 til basisår 1960.

Hvis man fuldt ud kan tro disse tal skulle det ovenfor nævnte minimumskrav om samme vækstprocent for *samlet* indkomst i industrilande og udviklingslande have været opfyldt, og endda lidt mere, i denne 13-års periode, og det på trods af at vækstraten for industrilandene taget som helhed lå på et niveau som savner historisk sidestykke.

Udviklingslandenes vækstrate for samlet indkomst – gennemsnitligt 5½ pct. p.a. – virker imponerende selv når man tager i betragtning at den delvis må forklares som et resultat af den stærke befolkningsvækst⁷. Af tabellens sidste kolonne ser man at indkomstvæksten pr. indbygger, som målt af FN, har ligget på et så højt niveau som 2,9 pct. årligt, d.v.s. ikke langt under industrilandenes tilsvarende tal på 3,9 pct.

7. Der er grund til at advare mod en betragtningssmåde som træffes hyppigt, ikke mindst i FN-litteraturen: Man konstaterer først at udviklingslandenes vækstrate for samlet indkomst har været fuldt tilfredsstillende, ja rekordagtig, hvorefter man tilføjer at en stor del af denne vækst desværre er blevet »ædt op« af befolkningsvæksten. En sådan fremstilling rummer den stiltiende antagelse at væksten i samlet indkomst er »hvad den er« uanset befolkningsvækstens tempo. Hvis det holdt stik måtte man vente at et punktdiagram med indtegning af de enkelte udviklingslandes vækstrater for befolkning og for indkomst pr. indbygger ville vise en tendens til at vækstraten for indkomst pr. indbygger er lavere jo højere befolkningsvæksten er. Forsøg med tallene for perioden 1960-70 viser dog ingen sådan tendens: punkterne fordeler sig jævnt over hele rektanglen. Hvis der er en sammenhæng må den altså have været svag. (Se Chesnais og Sauvy 1973 og Sauvy 1975, s. 32). Om sammenhæng mellem befolkningsvækst og indkomstvækst i fremtiden siger dette naturligvis intet, ud over en advarsel mod forhastede antagelser for den nærmere fremtid. Thorkil Kristensen (1974, s. 62 og tabel iv. 2) mener at være kommet til det modsatte resultat, nemlig at det både for industrilande og for udviklingslande gælder at »lande med en relativt langsom befolkningstilvækst synes at have en hurtigere vækst i BNP pr. indbygger end lande med en hurtigere tilvækst i befolkningen«. Den statistiske underbygning af denne påstand er dog ikke grundig.

Men læseren har sikkert allerede stillet sig selv det spørgsmål om dette ikke er for godt til at det kan være helt sandt.

Det er Simon Kuznets der skarpest og mest indgående har kritiseret FN's vækstprocenter. Her skal nogle hovedpunkter af hans kritik kort refereres. I øvrigt henvises til Kuznets' udførlige fremstilling (1972, også optrykt 1974).

En vigtig del af historien handler om den metode FN anvender ved sammenvejning af enkelte landes vækstrater til vækstrater for samtlige udviklingslande eller særlige regioner og landegrupper.

FN's metode går ud på at give det enkelte lands vækstprocent en vægt svarende til landets andel af den samlede indkomst for hele landegruppen. Denne samlede indkomst fremkommer ved omregning til fælles mønt efter officiel valutakurs.

Det er her ikke valutakursernes større eller mindre 'rigtighed' som giver de store problemer, men selve dette at der vejes efter indkomstmasse. Det betyder nemlig at vækstprocenten for en landegruppe eller region bliver højere (lavere) hvis der er en tendens til at vækstraterne er særlig lave (høje) i lande med lavt indkomstniveau. Og en sådan skævhed foreligger netop idet det stort set gælder at Syd- og Sydøstasien har forholdsvis lave vækstrater og tillige forholdsvis lavt indkomstniveau, medens omvendt Latinamerika har forholdsvis høje vækstrater og indkomstniveau. Denne fejlkilde får ret stor betydning i sammenligningen mellem industrilande og udviklingslande fordi der i gruppen af industrilande er den stik modsatte tendens: lande med forholdsvis lavt indkomstniveau (f. eks. Japan) har høj vækstrate for indkomst, medens lande med højt indkomstniveau (f. eks. U.S.A.) har forholdsvis lave vækstrater.

FN-metoden til beregning af globale vækstrater har således en indbygget tendens til at hæve udviklingslandenes og sænke industrilandenenes statistiske væksttempo. Som omtalt i afsnit I medfører den traditionelle FN-metode (omregning efter valutakurs) en fejlvisning i modsat retning – d.v.s. at indkomstkøftens størrelse overdrives – når der er tale om at sammenligne indkomstniveauer.

Kuznets har omregnet FN's globale årlige vækstrater fra perioden 1954–58 til perioden 1964–68 ved at veje efter landenes og regionernes folketal i stedet for indkomstmasse. Det drastiske resultat af denne og visse andre korrektioner kan ses af tabel 5.

Tallene i kol. 3 giver et tydeligt vink om at vi er på gyngende grund. Alt efter hvilke af Kuznets' korrektioner man vil godtage kan man få de forskellige svar, lige fra det lyse budskab i de ukorrigerede FN-tal som siger at væksthastigheden i udviklingslandenes indkomst *pr. indbygger* har været to tredjedele

at det tilsvarende tal i industrilandene, til en så beskeden årlig vækst som $1\frac{1}{2}$ pct.⁸ Men mellemstandpunkter kan også forsvares, og der er grund til at nævne at størrelsen af Kuznets' korrektion under 'trin 3' beror på et bredt skøn.

TABEL 5. *Årlige vækstprocenter for realindkomst pr. indbygger i tiåret 1954-58 til 1964-68.*

	Industrilande	Udviklingslande	Kol. 2 som pct. af kol. 1.
Vækstrater som givet af FN	3,38	2,21	65
Trin 1: Eliminering af lande med usikre tal (især Afrika)	3,31	2,00	60
Trin 2: Vejning efter folketal i et basisår i st.f. indkomstmasse	4,11	1,64	40
Trin 3: Reduktion af industriens og tjenesteydelsernes vægt i forhold til landbruget	4,11	1,06	26

KILDE: Lidt frit og forenklet efter Kuznets 1972.

I modsætning til hvad så ofte er tilfældet viser det sig her at være af stor betydning om man vælger det ene eller det andet princip for vejningen. FN's vejning (efter indkomstmasse) kan iøvrigt kritiseres også fra et mere alment synspunkt: Som nævnt tillægger den en given vækstprocent større betydning hvis den forekommer i et land med forholdsvis højt indkomstniveau (svarende til den konventionelle beregning af et enkelt lands samlede BNP, hvor en procents indkomststigning tæller mere når den falder på de rige). I den af Kuznets foreslåede og afprøvede metode (sammenvejning af landenes vækstrater efter befolkning) får en given procentvis indkomstvækst lige stor vægt hvad enten den falder på et rigt eller et fattigt land. Man kan jo også gå et skridt videre og foreslå en vejning som lader en given relativ indkomstforøgelse i et land med lavt indkomstniveau tælle mere end en tilsvarende indkomstvækst i det mindre fattige land. Kuznets nævner denne mulighed, men han har nok ret i at den bør forkastes i denne internationale sammenhæng, fordi den ville virke uigenemskuelig og fortænkt. Det hindrer imidlertid ikke at man i planlægning for udviklingslandene kunne komme ind på at søge at maksimere udtryk for samlet nationalprodukt som har en indbygget *bias* i retning af indkomstudlig-

8. Dette tal fremkommer hvis man tænker sig alle Kuznets' korrektioner gennemført med udgangspunkt i det i tabel 4 nævnte tal på 2,9 pct. for perioden 1960-73.

ning, idet man med velkendt hjemmel i velfærdsteorien lod en given relativ indkomstforøgelse hos grupper med lav indkomst tælle med større vægt⁹.

Selv om man ville gå til det yderpunkt at godtage hele rækken af ændringsforslag fra Kuznets bliver den kendsgerning tilbage at væksten i *samlet* nationalprodukt for alle udviklingslande taget under ét over en længere årrække har holdt sig omkring et niveau på mindst 3½ pct. Det er vel temmelig højt i forhold til historisk erfaring, selv når man tager i betragtning at væksten i samlet indkomst delvis er et resultat af den stærke vækst i befolkningen, som foran nævnt. Men det er et beskedent resultat i forhold til bestående ønsker, f.eks. det omtalte minimumskrav om at udviklingslandenes væksttempo for indkomst pr. indbygger, målt og vejlet på forsvarlig måde, skal være på højde med industrilandenes, d.v.s. at en yderligere forøgelse af den *relative* indkomstkloft skal undgås¹⁰.

En af betingelserne for opfyldelse af dette minimumskrav er at der sker en nyorientering i bistandspolitikken således at strømmen af finansielle ydelser fra industrilandene bliver langt større end nu, og bedre fordelt. Det sidste er en vigtig tilføjelse, thi forskellene i indkomstniveau og udviklingsmuligheder mellem udviklingslandene indbyrdes, som drøftes lidt nærmere i afsnit III, er så drastiske at det egentlig er meningsløst at tale om 'udviklingslandene' i almindelighed.

III. Uligheden mellem udviklingslande

Hidtil har vi talt om ulighed i indkomstniveau og væksttempo mellem de to hovedgrupper – industrilande og udviklingslande. En sådan tvedeling er naturligvis kun nyttig i en første, groft forenklede tilnærmelse til problemet.

Om gruppen af industrilande gælder det at den er ret homogen med hensyn til industrialiseringsgrad, realindkomstniveau, urbaniseringsgrad og andre indikatorer for økonomisk udviklingstrin. Tillige gælder det for denne del af

9. Disse spørgsmål drøftes indgående i Chenery, Ahluwalia m.fl. 1974. Blot som en særlig enkel og moderat mulighed foreslår forfatterne at lade en given procentvis indkomststigning (i stedet for en given absolut stigning) veje lige meget uanset om den tilfalder en rig eller en fattig gruppe. Dette svarer til Kuznets' forslag for international sammenvejning.

10. Det er nærliggende at nævne langtids-vækstrater specielt for Indien, som alene svarer for en tredjedel af befolkningen i de underudviklede markedsøkonomier og som i mange år har haft en veludviklet statistik over nationalindkomst: For 20-års perioden fra gnsn. 1950/51-53/54 til gnsn. 1970/71-73/74 voksede samlet nationalindkomst i faste priser med i alt 102 pct., d.v.s. 3,6 pct. årligt, og indkomst pr. indbygger voksede med 33 pct. eller 1,45 pct. årligt. (Kilde: Officiel indisk statistik).

verden at tendensen i det sidste par årtier utvetydigt er gået i retning af stadig større udligning. Begge forhold – den nuværende ensartethed og udligningstendensen i de to sidste årtier – fremgår af tallene i tabel 6 for U.S.A. og de fire store industrilande i Vesteuropa. Tendensen er meget klar, også hvis man af sammenligningen udelukker U.S.A. som i 1950 lå højt over de fire store lande i Vesteuropa.

TABEL 6. *Forholdstal for realindkomst pr. indbygger i større industrilande 1950 og 1970 (U.S.A. = 100).*

	1950	1970
U.S.A.	100	100
Frankrig	45	74
Vesttyskland	36	74
United Kingdom	56	62
Italien	23	48

KILDE: Beregninger foretaget i OECD som gengivet i Kravis m.fl., 1975, tabel I. 6.

Tallene i tabel 6 bygger på fuldstændige beregninger af købekraftspariteter. Hvis lignende pålidelige beregninger forelå for mange udviklingslande ville de utvivlsomt vise en langt større spredning. Men oplysninger af en kvalitet som tallene i tabel 6 foreligger kun for de tre udviklingslande – Colombia, Kenya og Indien – der er medtaget i første fase af ICP-projektet, som allerede nævnt. Tager vi atter tallene i tabel 2 og sætter Colombias realindkomst pr. indbygger = 100 får vi forholdstallene i tabel 7, gældende for 1970. Til sammenligning vises tilsvarende forholdstal fremkommet ved traditionel konvertering af landenes nationalindkomst i lokal mønt til en fælles møntenhed.

Man lægger mærke til at forholdet mellem Indiens og Kenyas realindkomst pr. indbygger, som efter den konventionelle beregningsmåde skulle være som 1:1,5, med de nu fra ICP foreliggende langt mere dybtgående beregninger bliver som 1:0,8. Det drejer sig altså ikke om en triviel justering af de hidtil kendte tal, men om en drastisk ændring af tilvante forestillinger om landenes indbyrdes placering på indkomststigen.

Intet af disse tre lande står på et særlig højt indkomsttrin, og dog får vi mellem dem en spændvidde på 1:3, fra Kenya til Colombia. Efterhånden som tilsvarende tal for andre udviklingslande kommer frem vil vi sikkert se større forskelle mellem de mest tilbagestående og de ikke-så-fattige udviklingslande, end dem der ses i tabel 7, men dog ikke så store kontraster som de traditionelle beregninger efter officiel valutakurs giver.

TABEL 7. *Forholdstal for realindkomst pr. indb. i tre udviklingslande 1970 (Colombia = 100).*

	Traditionel metode (off. valutakurser)	Med fuld købekraftsberegning (ICP)
Colombia	100	100
Indien	30	45
Kenya	44	36

KILDE: Som tabel 6, tabel I. 3 og I. 4.

Sammenfatning

Den hidtidige metode for sammenligning af indkomstniveauer via officielle valutakurser har fejlet ved at *overdrive* indkomstkloften mellem industrilande og udviklingslande, så vel som forskellen mellem udviklingslande indbyrdes. Når det gælder sammenligning af vækstrater har den af FN og Verdensbanken anvendte og af Kuznets så hårdt kritiserede metode haft den stik modsatte fejlvisning, nemlig at *undervurdere* forskellen mellem industrilande og udviklingslande. Her drejer det sig dog mest om principperne for sammenvejning af de enkelte landes vækstrater til vækstrater for grupper af lande, og en reform skulle derfor kunne gennemføres ved ret simple omregninger, uden den nye omfattende forskningsindsats som har vist sig nødvendig og mulig for en radikal forbedring af sammenligningerne af indkomstniveau.

Skønt hidtil kun tre udviklingslande er medtaget, indebærer de nu foreliggende oplysninger fra ICP's første fase (se tabel 2 og 7) dog allerede en knusende kritik af de internationale sammenligninger af indkomstniveau der længe har været anset som nogenlunde god latin, støttet som de var af FN's og Verdensbankens anseelse som centre for empirisk økonomisk forskning. Man må håbe at de mekaniske sammenligninger via officielle valutakurser snart vil være så ilde anskrevne at de forsvinder fra FN's og Verdensbankens publikationer.

Vi befinder os for tiden i et interregnum som ikke kan vare ved: Endnu så sent som i 1975 udsendte Verdensbanken en ny udgave, den tiende, af sit kendte og meget benyttede »Atlas« med et stort talmateriale om bl. a. nationalprodukt pr. indbygger i alverdens lande. Alt er her fortsat baseret på omregning fra lokal mønt til dollars, men den opmærksomme læser finder dog i en 'teknisk note' sidst i hæftet en redegørelse der med temmelig klare ord siger at tallene ikke er noget værd. I forbindelse med en omtale af arbejdet med ICP siges det at undersøgelsen i løbet af 1976 og 1977 vil blive udvidet til at omfatte 35 til 40

lande, hvoraf 20–25 udviklingslande. Når resultaterne heraf foreligger vil den i afsnit I omtalte genvejs- eller indikatormetode måske få en ny chance. Som nævnt har dens svaghed hidtil været at den er en alt for dristig *extrapolation* fra industrilande til udviklingslande. Når der nu om kort tid foreligger udførlige og pålidelige sammenligninger af realindkomst for 20–25 udviklingslande må indikatormetoden kunne bruges til en langt mere forsvarlig *interpolation* for øvrige udviklingslande.

Indtil de bebudede nye tal foreligger bør vi andre nok være tilbageholdende med kommentarer og beregninger om udviklingsprocessens resultater og problemer der bygger på de gamle tal.

Endelig må det understreges at en forbedring af vor viden om landenes relative indkomstniveauer og vækstrater ikke er et mål i sig selv. Men der er hårdt brug for et større og bedre datagrundlag for statistiske og økonomiske undersøgelser der kan udvide vor forståelse af udviklingsprocessens årsager, dens former og muligheder. Her spiller det en stor rolle – som fremhævet af Chenery og Syrquin (1975, s. 138) – at ICP-undersøgelserne nu leverer stærkt disaggregerede data på internationalt sammenlignelig basis. Dette tilsyneladende biprodukt er vel i virkeligheden hovedproduktet.

Litteratur

- BECKERMAN, WILFRED. 1966. *International Comparisons of Real Incomes*. Paris.
- BECKERMAN, WILFRED og R. BACON. 1966. International Comparisons of Income Levels: A Suggested New Measure. *Economic Journal*.
- BOMBACH, G. og D. PAIGE. 1959. *A Comparison of National Output and Productivity of the United States and the United Kingdom*, Paris.
- BOSERUP, MOGENS. 1975. Industrialiseringens plads i moderne udviklingsteori. *National-økonomisk Tidsskrift*.
- BRAITHWAITE, S. M. 1968. Real Income Levels in Latin America. *Review of Income and Wealth*.
- CHENERY, H. og M. S. AHLUWALIA m.fl. 1974. *Redistribution with Growth*. London.
- CHENERY, H. og MOISES SYRQUIN. 1975. *Patterns of Development 1950–1970*. Oxford.
- CHESNAIS, J. C. og ALFRED SAUVY. 1973. Progrès économique et accroissement de la population: Une expérience commentée. *Population*.
- DAVID, PAUL A. 1972. Just How Misleading are Official Exchange Rate Conversions? *Economic Journal*.
- GILBERT, MILTON og IRVING B. KRAVIS. 1954. *An International Comparison of National Products and the Purchasing Power of Currencies*. Paris.

lande, hvoraf 20–25 udviklingslande. Når resultaterne heraf foreligger vil den i afsnit I omtalte genvejs- eller indikatormetode måske få en ny chance. Som nævnt har dens svaghed hidtil været at den er en alt for dristig *extrapolation* fra industrilande til udviklingslande. Når der nu om kort tid foreligger udførlige og pålidelige sammenligninger af realindkomst for 20–25 udviklingslande må indikatormetoden kunne bruges til en langt mere forsvarlig *interpolation* for øvrige udviklingslande.

Indtil de bebudede nye tal foreligger bør vi andre nok være tilbageholdende med kommentarer og beregninger om udviklingsprocessens resultater og problemer der bygger på de gamle tal.

Endelig må det understreges at en forbedring af vor viden om landenes relative indkomstniveauer og vækstrater ikke er et mål i sig selv. Men der er hårdt brug for et større og bedre datagrundlag for statistiske og økonomiske undersøgelser der kan udvide vor forståelse af udviklingsprocessens årsager, dens former og muligheder. Her spiller det en stor rolle – som fremhævet af Chenery og Syrquin (1975, s. 138) – at ICP-undersøgelserne nu leverer stærkt disaggregerede data på internationalt sammenlignelig basis. Dette tilsyneladende biprodukt er vel i virkeligheden hovedproduktet.

Litteratur

- BECKERMAN, WILFRED. 1966. *International Comparisons of Real Incomes*. Paris.
- BECKERMAN, WILFRED og R. BACON. 1966. International Comparisons of Income Levels: A Suggested New Measure. *Economic Journal*.
- BOMBACH, G. og D. PAIGE. 1959. *A Comparison of National Output and Productivity of the United States and the United Kingdom*, Paris.
- BOSERUP, MOGENS. 1975. Industrialiseringens plads i moderne udviklingsteori. *National-økonomisk Tidsskrift*.
- BRAITHWAITE, S. M. 1968. Real Income Levels in Latin America. *Review of Income and Wealth*.
- CHENERY, H. og M. S. AHLUWALIA m.fl. 1974. *Redistribution with Growth*. London.
- CHENERY, H. og MOISES SYRQUIN. 1975. *Patterns of Development 1950–1970*. Oxford.
- CHESNAIS, J. C. og ALFRED SAUVY. 1973. Progrès économique et accroissement de la population: Une expérience commentée. *Population*.
- DAVID, PAUL A. 1972. Just How Misleading are Official Exchange Rate Conversions? *Economic Journal*.
- GILBERT, MILTON og IRVING B. KRAVIS. 1954. *An International Comparison of National Products and the Purchasing Power of Currencies*. Paris.

- KRAVIS, IRVING B. OG Z. KENNESSEY m. fl. 1975. *A system of international comparison of gross product and purchasing power*. United Nations International Comparison Project: Phase One, Baltimore og London.
- KRAVIS, IRVING B. 1976. A survey of international comparisons of productivity. *Economic Journal*.
- KRISTENSEN, THORKIL. 1974. *Udvikling i rige og fattige lande*. København.
- KUZNETS, SIMON. 1972. Problems in Comparing Recent Growth Rates for Developed and Less-Developed Countries. *Economic Development and Cultural Change*. Genoptrykt i Kuznets, Simon, 1974, *Population, Capital and Growth*, Selected Essays, London.
- SAUVY, ALFRED. 1975. *La fin des riches*. Paris.
- SWAMY, S. 1973. Economic Growth in China and India, 1952-1970: A Comparative Appraisal. *Economic Development and Cultural Change*.
- United Nations. 1975. *National Accounts Yearbook 1974*, vol. III. New York.
- USHER, DAN. 1963. The Thai National Income at United Kingdom Prices. *Bulletin of the Oxford University Institute of Economics and Statistics*.
- World Bank. 1975. *Atlas. Population, per capita product, and growth rates*.